

Latvijas Ugunsdzēsības muzejs

REFERĀTS:

**Ugunsdzēsība Latvijā vācu
okupācijas laikā 1941.-1945.g.**

**Latvijas Ugunsdzēsības muzeja
Ugunsdzēsības attīstības izpētes
un izglītojošā darba nodaļas**

vecākā speciāliste

Elita Roze

**Rīga
2015**

Ugunsdzēsība Latvijā vācu okupācijas laikā 1941.-1945.g.

Ir profesijas, kas vajadzīgas visos laikos un pie visām varām. Tāda ir arī ugunsdzēsēja profesija.

Cilvēks dzīvo sev nolemtajā laikā un ir pakļauts tā norisēm. 20.gadsimta pirmās puses dramatiskie notikumi skāra miljoniem cilvēku Eiropā. Šajā laikā bija izveidojušies un pieņēmās spēkā divi totalitāri režīmi- nacionālsociālisms Vācijā un boļševisms PSRS. 1939. gada 23.augustā tie noslēdz tā saukto Molotova-Ribentropa paktu, kura slepenajos protokolos paredzēts, kura valsts katram pienākas. 1939.gada 1. septembrī ar Vācijas iebrukumu Polijā sākas II Pasaules karš. Un jau 17. septembrī Polijai uzbrūk Padomju Savienība.

1940.gada jūnijā Padomju Savienība okupē trīs Baltijas valstis – Latviju, Lietuvu un Igauniju, un jau augustā tās tiek iekļautas Padomju Savienības sastāvā. Sākas plānota un mērķtiecīga šo valstu neatkarības iznīcināšana. Gada laikā Latvijā tiek represēti - izsūtīti, spīdzināti, nogalināti 34.250 cilvēki. Kulmināciju padomju represijas sasniedz 1941.gada 14.jūnija naktī, kad no Latvijas uz Sibīriju tiek izsūtīti 14 693 cilvēki - sievietes, bērni, sirmgalvjī. Viņu vidū ir arī Rīgas pilsētas ugunsdzēsēju brigādes komandieris Vilis Sniķers. Tiek izsūtīts un Krasnojarskas koncentrācijas nometnē iet bojā arī viņa dēls Vilis Romans. Bet Vilis Sniķers nokļūst Soļikamskas nāves nometnē, kur viņu tiesā komunistu *troika* un par “dzimtenes nodevību” piespriež nāvessodu nošaujot. 1942.gada 6.aprīlī spriedums tiek izpildīts. ”Mans tēvs mira kā karavīrs, kā savas zemes patriots, un es lepojos ar viņu,”- pēc daudziem gadiem Viļa Sniķera piemiņas pasākumā Latvijas Ugunsdzēsības muzejā teiks viņa dēls Ivars Sniķers.

Vilis Sniķers nebūt nav vienīgais ar Latvijas ugunsdzēsību saistītais cilvēks, kuru aizved tālajā moku ceļā - vairumu uz neatgriešanos. Lopu vagonos šā gada 14.jūnijā kopā ar ģimenēm tiek aizvesti: viens no Ainažu BUB dibinātājiem Remberts Rungainis un revīzijas komisijas loceklis Jānis Asars, Cēsu BUB valdes loceklis Roberts Janelisītis un nodaļas vadītājs Fricis Sakne, Madonas BUB priekšsēdētājs Mārtiņš Šteinbergs, Limbažu BUB priekšsēdētāja vietnieks Gastons Prange, Džūkstes BUB priekšsēdētājs Ansis Taupmanis, Daugavpils BUB nodaļas vadītājs Aleksandrs Voroneckis, Līvānu BUB priekšsēdētājs Jānis Zvanītājs, Alojās BUB priekšsēdētājs Jānis Vītols, Liepājas BUB virsnieki Bruno Makušs un Augusts Lušnats, Rūjienas BUB priekšsēdētāja biedrs Haralds Krievs, Saldus BUB priekšsēdētājs Nikolajs Blūmentāls, Valkas BUB priekšsēdētāja vietnieks Pēteris Pencis, Ventspils BUB valdes sekretārs, ar Atzinības krustu apbalvotais Marks Zeba un citi. Kā redzams, represijas notikušas visās Latvijas vietās. Tāpat kā Vilis Sniķers, par “dzimtenes nodevību”

troikas tiesāts un Usolļagā 1942.gadā nošauts tiek Salacgrīvas BUB priekšsēdētājs Jānis Liepiņš.

Nav jābrīnās, ka pēc visa “baigajā gadā” pārciestā Latvijā vācu okupantus sagaidīja bezmaz kā atbrīvotājus.

1941.gada 22. jūnijā Vācija uzbrūk Padomju Savienībai. Karš ienāk Latvijā. Sarkanā armija - ņemot vērā arī, ka 1937.gada represijās nogalināti tās spējīgākie komandieri - nopietnu pretestību neizrāda un panikā bēg. Tiek atņemtas automašīnas - kam un kādas vien ir. Savas mašīnas zaudē arī ugunsdzēsēji. Ainažu BUB tikai 1939.gadā iegādājusies vienu no tolaik modernākajām ugunsdzēsēju automašīnām “Ford Vairogs”. 800 latus tās iegādei no personiskiem līdzekļiem ziedojis arī Valsts prezidents Kārlis Ulmanis. 1941.gada jūnijā mašīnu ainažniekiem nolaupa padomju jūrnieki bēgšanai uz Krieviju. Ainažu ugunsdzēsēju pūliņi aizstāvēt savu lepnumu ir veltīgi. Diemžēl nav saglabājusies neviena šīs mašīnas fotogrāfija, tā skatāma tikai ainažnieka Pētera Jurkiševa zīmējumā Ainažu ugunsdzēsības muzejā. Bēgošie sarkanarmieši ugunsdzēsēju mašīnas nolaupa arī Krustpilī, Staicelē un Alojā. Vēlāk noskaidrojas, ka staiceliešu automašīna pamesta Tallinā, un Rozēnu pagasta valde pat izdod apliecību - atļauju ugunsdzēsējiem braukt meklēt savu īpašumu. ”Tēvija” 1941.gada 23.septembrī par to raksta:

“Bēgot Rozēnu pagasta boļševiki aizveduši sev līdzī Staiceles BUB moderno auto. Tāpat komunisti rīkojušies arī Alojā. Pēc komunistu izdzīšanas no Rēveles alojieši nekavējoties brauca uz Igauniju, kur savu auto atrada un pārveda mājā. Arī staicelieši mēroja pāri par 250 km garo ceļu meklēt savu auto, bet tiem bija jāatgriežas tukšā. Ievāktas ziņas, ka Staiceles mašīna bijusi Rēveles apkārtnē un tajā braukuši daži Staiceles boļševiki; bēgot no Rēveles lielā panikā, daži vērtīgi auto iegāzti jūrā.”

No kara sākuma 22.jūnijā līdz 1.jūlijam Rīgā, vācu armijai uzbrūkot, bet Sarkanai armijai atšaudoties, notiek karadarbība.

“Vācu lidmašīnas bija klāt. Iekaucās sirēnas – gari, draudoši, ar pārtraukumiem. Cilvēki skrej gar Daugavu. Tālumā šauj. Pirmā bumba nokrīt kaut kur Pārdaugavā. Kaut kur Daugavmalas pusē šauj krievu zenīartilērija.” - tā šīs jūnija dienas Rīgā savā atmiņu stāstā “Sv. Pētera baznīca deg...” apraksta Atis Freināts (rediģējis Andris Kolbergs).

Vācu lidmašīnas vairākkārt uzlidoja Rīgai. 25. jūnija naktī tās nometa bumbas Spilves aerodroma tuvumā. Uzlidojuma laikā izcēlās ugunsgrēks fabrikā “Rīgas tekstils”. To dzēst devās 2.PMUK ugunsdzēsēji komandiera Fjodora Pimenova vadībā. Profesionālajiem ugunsdzēsējiem palīdzēja fabrikas strādnieki, viņu vidū arī Indriķis Feldmanis - Nordeķu BUB biedrs kopš 1920.gada. Visu laiku turpinājās apšaušana no vācu lidmašīnām. Bumba sadragāja autokāpnes. Komandieris sūtīja ugunsdzēsēju Jāzepu Varnovski izsaukt papildspēkus. Viņš paspēja no telefona automāta piezvanīt ugunsdzēsējiem, bet pēc dažām minūtēm sprādzienā gāja bojā. Bumbas šķemba nāvīgi ievainoja arī komandieri Fjodoru Pimenovu, kurš mira 2.slimnīcā. Bojā gāja arī brīvprātīgais ugunsdzēsējs Indriķis Feldmanis.

Vācu uzlidojumos un apšaudēs visvairāk cieta Vecrīga. 29.jūnijā no šaviņa aizdegās Pētera baznīcas tornis. Tas nogāzās ziemeļrietumu virzienā, un uguns aptvēra apkārtējo apbūvi. Nodega Rātsnams un Melngalvju nams, daudzas apkārtējās ēkas. Tā Pēterbaznīcas degšanu apraksta Atis Freināts, kas tolaik dzīvoja Vecrīgā, tās tuvumā:

“Pētera dienas rītā, 29.jūnijā, šaušana, kas nakti bija mitējusies, atsākās. Logu rūtis drebēja, dakstiņi plakšķēdami krita pagalmā. Pēkšņi kāds iesaucās: “Ļautiņi mīlie, Pētera baznīca deg! Laikam bumba ķērusi, gar torni melni dūmi griežas!” Es uzskrēju savā istabā, tās logs bija tieši pretī Pēterbaznīcai. Uguns un melni dūmi griezās gar pulksteni un zvaniem. Pulkstenis rādīja divpadsmito stundu. Pēc kāda laika vēl viena bumba iekrita baznīcas jumtā, šķembas atlidoja līdz mūsu mājai. Bija aizdedzies arī Rātsnams, pašā torņa vidū griezās melni dūmi. Ap trijiem sabruka baznīcas tornis. Nami otrpus Grēcinieku ielai dega sprakšķēdami. Vējiņš dzina liesmas uz Daugavas pusi. Tur aizdegās nams pēc nama, bet neviens tos nedzēsa.”

Izdegusi Vecrīga un sagrautais Pētera baznīcas tornis

Pēc pāris dienām, jau pēc vācu karaspēka ienākšanas Rīgā: *“Lai gan Pētera baznīca bija izdegusi tā, ka mūri vien palikuši, tomēr visapkārt vēl kūpēja. Reizī reizēm varēja redzēt šur tur no lielajām drupu kaudzēm paceļamies melnus dūmus, bet vakaros krēslas stundās vēl spīdēja kvēlojošas ogles. Nedaudzie ugunsdzēsēji, kas bija izglābušies no aizvešanas uz “plašo roģinu”, strādāja cauras dienas un naktis. Kad ugunsdzēsēji beidzot aizbrauca, dūmi drupās tomēr*

vēl kūpēja un naktīs vietvietām zvēroja ogles.”

1.jūlijā Rīgā ienāk vācu karaspēks. Atkal skan Latvijas himna, plīvo sarkanbaltsarkanie karogi un tūkstošiem cilvēku ar ziediem nāk pie Brīvības pieminekļa. Cilvēki ticēja, ka tiks atjaunota Latvijas neatkarība. Taču vēlāk sekoja vilšanās - jo nacionālsociālistiskās Vācijas plānos Latvijas neatkarības atjaunošana neietilpa, un jau 17.jūlijā okupētās Baltijas valstis un daļu Baltkrievijas kā ģenerālapgabalu iekļāva reihskomisariātā Ostland, kas pakļauts Okupēto Austrumu apgabalu reihšministrijai Berlīnē. Komunistu okupāciju Latvijā bija nomainījusi vācu okupācija.

Steigā atkāpjoties, padomju represīvās iestādes tomēr paspēja izsūtīt uz Krieviju vai nogalināt cietumos ieslodzītos 3772 cilvēkus. Vācu okupācijas pirmajos mēnešos tika atrakti čekas upuru masu kapi Baltezerā, Ulbrokā, Dreiliņos un citur. 98 upuri tika atrakti Centrālcietuma pagalmā. 1941.gada 27.jūnijā bija nogalināti 62, 28.jūnija naktī - 36 cilvēki. Viņi tika nogalināti ar šāvienu pakausī, rokas bija sasietas uz muguras, daudzi pirms nāves spīdināti, sakropļoti, tāpēc tuvinieki tos varēja atpazīt tikai pēc drēbēm vai kādām īpašām pazīmēm.

Viens no viņiem ir Ventspils BUB priekšsēdētājs Dāvids Šmitmanis. Čeka viņu arestēja jau 1940.gada 20.septembrī. D. Šmitmanis bija ne tikai BUB priekšsēdētājs, bet arī aktīvs Ventspils sabiedriskās dzīves organizators, bijis Ventspils 2. aizsargu pulka komandieris, baznīcas valdes loceklis, Ventspils Dziesmu svētku rīcības komitejas priekšsēdētājs. Par to arī čekistu nobendēts...

79 no Centrālcietuma pagalmā atrastajiem upuriem 1941.gada 6.jūlijā tika apbedīti Meža kapos, tā sauktajā Balto krustu kapulaukā, kur kara gados apbedīja vēl 120 padomju varas noslepkavotos upurus.

Ar vācu precizitāti un pedantismu okupācijas vara sāk saimnieciskās dzīves atjaunošanu un sakārtošanu Latvijā. Vācu okupācijas laika centrālajā laikrakstā “Tēvija” lasāms arī šāds paziņojums:

“Rīgas pilsētas ugunsdzēsības pārvalde uzaicina visus iedzīvotājus, kas savākuši uz ceļiem izmētātos ugunsdzēsēju rīkus un piederumus, tos nekavējoties nodot vai pieteikt ugunsdzēsības pārvaldē Rīgā, Maskavas ielā 5, tel. 31700 (“Tēvija”, 1941.g. 13.jūlijā.)

Ugunsdzēsēja uzdevums ir dzēst ugunsgrēku, un ir pret dabiski, ja ugunsdzēsējam neļauj to darīt. Arī Latvijā vācu okupācijas vara sāk realizēt holokaustu. Un tā sākumu iezīmē 1941.gada 4.jūlijā (tikai 4 dienas pēc vācu armijas ienākšanas Rīgā!) nodedzinātā Lielā horālā sinagoga Gogoļa ielā 25. Aculiecinieks Genādijs Mūrnieks, V. Arāja komandas dalībnieks liecina: “*Es kopā ar vēl kādu cilvēku no grupas aizgāju uz tuvējo ugunsdzēsēju daļu un pateicu, ka sinagoga tiks nodedzināta, ka viņiem tā nav jādzēš, bet jāraugās, lai uguns neizplatītos tālāk. (...) Ugunsdzēsēji stāvēja visapkārt un uzmanīja, lai uguns neizplatītos.*” (U.Neiburgs “Dievs, Tava zeme deg!”, 33.-34. lpp.) Tāpat notiek arī, dedzinot sinagogu Jelgavā. Un arī turpmāk, pirms doties uz ugunsgrēku, ugunsdzēsējiem jāuzzina - vai degošo objektu dzēst, vai tas aizdedzināts tīšām un to dzēst nav atļauts.

Latvijā tiek atjaunotas brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrības, ugunsdzēsība tiek pakļauta Iekšējās pārvaldes ģenerāldirekcijas Kārtības policijas departamentam. Par Rīgas pils. Ugunsdzēsības pārvaldes priekšnieku iecel ilggadējo Rīgas IV ugunsdzēsēju nodaļas brandmeistaru, Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieri Eduardu Lapovicu.

Lapovics

Pase Nr. 173966

1. Kad un kur dzimis: 29. febr. 1896g. Rīga

2. Pastāvīgā dzīvošanas vieta: Rīga

3. Tautība: Latvieši

4. Izglītība: ģim. skola

5. Nodarbošanās: Ugunsdzēsji

6. Vēieni (līdz 15 gadiem): Neapzīmēti

7. Atteikšanās pret kara kausību: Neapzīmēti

8. Uz kāšiem pamateem pase izdota: 1916. gada 1. okt. Rīga, 1916. gada 1. okt. Rīga

9. Pasīmes: 1923. gada 1. okt. Rīga

10. Pases izpaušneņa parafis: Lapovic.

3. aug., 19... gada.

Pasu nodaļas darbināis.

Lapovic

*) pilnībā (arī ar dzīvību, veselību, pagastu un mēģi;

**) mēģis, tehniskā vai citā ziņā;

***) pasē izdota parafis.

*) jāatpazīn arī veģinā.

Eduarda Lapovica pase

Karš ir tālu no Latvijas, un dzīve mūsu zemē - zem vācu okupācijas varas - atgriežas normālās sliedēs. 1941./1942.gada ziema ir barga, un "Tēvija" pēc ziņām par ugunsgrēkiem Talsu un Marijas ielās, ko izraisījusi sodrēju degšana, publicē policijas iestāžu norādījumu "pārvaldniekiem un sētniekiem stingri raudzīties, lai namu dūmvadi būtu laikus iztīrīti un kārtībā" ("Tēvija, Nr. 18, 22.01.1942.g.)

1942.gadā Kārtības policijas departaments izdod "Instrukciju ugunsdzēsēju iekārtai un darbībai grupas sastāvā". To parakstījis Kārtības policijas departamenta direktors R. Osis un ugunsdzēsības nodaļas vadītājs J. Karnītis. Norādīts, ka instrukcija ir saistoša visām ugunsdzēsēju vienībām (kā aroda, tā brīvprātīgajām), sākot ar 1942.gada 1.jūliju, ugunsdzēsēju apmācības

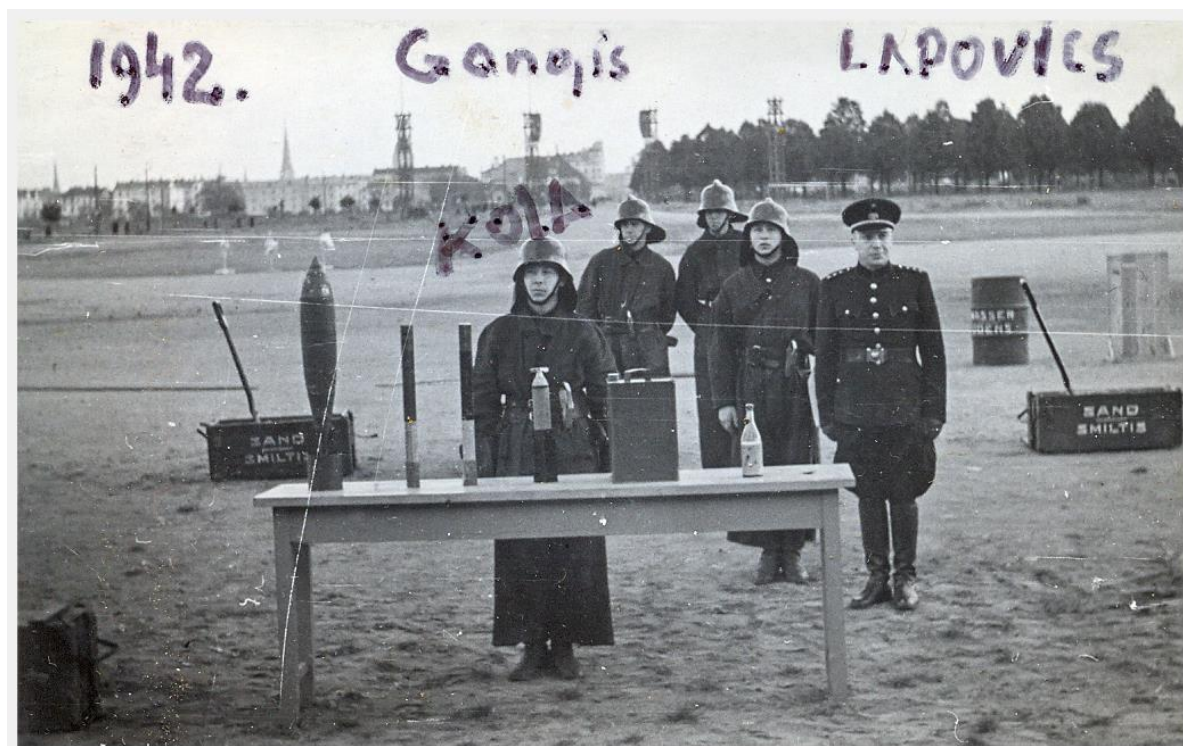
izdarāmas tikai pēc šīs instrukcijas, bet, sākot ar 1.oktobri, instrukcija jāpielieto dzēšanas darbos. Instrukcijā noteikti dzēšanas darbu vispārējie noteikumi, dzēsēju grupas sastāvs, uzdevumi, apbruņojums, grupas komplektēšana. Noteikts, ka dzēsēju grupas sastāvā ir deviņi cilvēki: grupvedis, mašīnists, sakarnieks, trieciena apakšgrupa- 2 cilvēki, ūdens apgādes grupa- 2 cilvēki, šļūteņu grupa- 2 cilvēki. Instrukcija nosaka arī, ka ugunsdzēsēju komandas virsniekus apstiprina Kārtības policijas departaments.

1944.gadā tiek atkārtoti izdota “Instrukcija apmācībām ugunsdzēsības dienestā”, un, ņemot vērā, ka tad jau apstākļi bija mainījušies un karš atkal ienācis Latvijā, tajā bija ietverta arī ugunsdzēsēju rīcība ienaidnieka uzbrukuma gadījumā - noteikts, piemēram, ka “gaisa uzbrukuma gadījumā grupvedis dod rīkojumu par maskēšanos, aizsardzības līdzekļu pielietojumu pret ķīmiskām kaujas vielām”. Ar Iekšlietu pārvaldes ģenerāldirekcijas Kārtības policijas departamenta 1944.gada 11.marta apkārtrakstu noteikts, ka “instrukcija ir saistoša visām ugunsdzēsēju vienībām, neatkarīgi no tā, ar kādiem ugunsdzēsšanas rīkiem tās apgādātas un kādas ūdens krātuves ir vienības rīcībā. Ugunsdzēsēju apmācības nekavējoties jāizdara pēc šīs instrukcijas, un tās nosacījumi lietojami arī ugunsdzēsēju vienību darbā ugunsgrēku vietās. Piezīmēju, ka jaunā instrukcija pēc būtības negroza iepriekšējās “Instrukcijas ugunsdzēsēju iekārtai un darbībai grupas sastāvā” nosacījumus, jo pēdējā ir izstrādāta, pamatojoties uz vācu “Ausbildungsvorschrift fur den Feuerwehrdienst”.”

Ugunsdzēsēju mācības

1943.gadā 10.februārī tiek izdota Hitlera pavēle par Latviešu SS brīvprātīgo leģiona dibināšanu. “Brīvprātība”, kā izrādās, ir tikai nosaukums, jo jau tā paša gada martā sākas Latvijas iedzīvotāju mobilizācija Vācijas armijā. Neskatoties, ka ugunsdzēsēji it kā ir atbrīvoti no iesaukuma, tomēr leģionā tiek iesaukti vairāki šīs profesijas pārstāvji. Latviešu leģionā dienējis Latvijas armijas pulkvedis, Liepājas BUB priekšsēdētājs Edgars Jākobsons, pēc kara nokļuvis Vācijā, devies trimdā uz ASV. Kaujās Austrumu frontē 1943.gadā kritis Aizputes BUB biedrs Ādolfs Muzikants, Krustpils BUB biedrs R. Penkulis. 1943.gadā leģionā iesaukts Staiceles papīrfabrikas BUK priekšnieks Kārlis Kere. No 1944. līdz 1946.gadam viņš ir Krievijas gūstekņu nometnēs, pēc tam atgriežas dzimtajā Staicelē. Kara ceļus Latviešu leģiona 15. divīzijas rindās gājis un septiņus gadus (1944-1951) filtrācijas nometnē pavadījis Skursteņslaucītāju amata meistars Dailis Āva.

Ugunsdzēsēju mācības Esplanādē

Jau 1943. gadā jūtama kara frontes līnijas tuvošanās Latvijai. E. Lapovica vadībā notiek plašas ugunsdzēsēju mācības, kurās ugunsdzēsēji apgūst degbumbu dzēšanas prasmes, lielu ugunsgrēku dzēšanu. Mācībās kā novērotāji piedalās vācu okupācijas armijas pārstāvji.

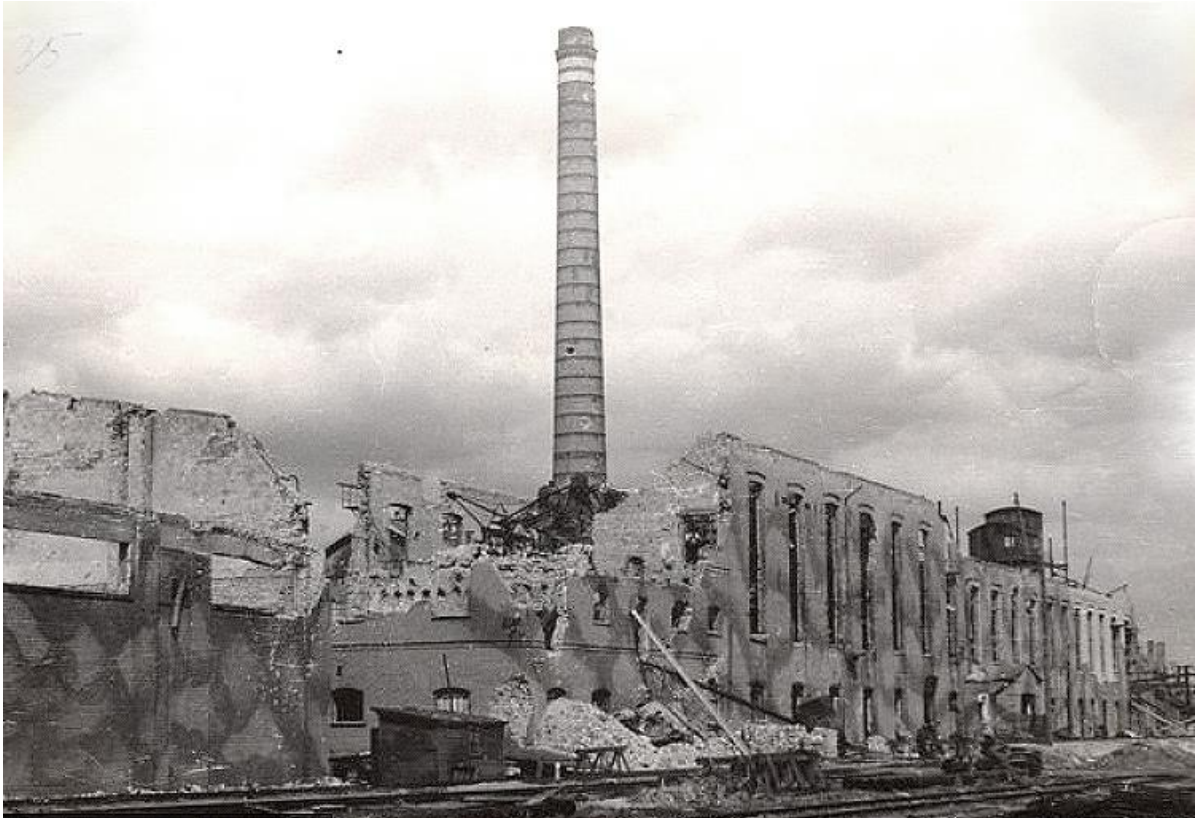
Kara tuvums liek pieņemt stingrākus noteikumus arī ugunsdzēsībā. Tā 1944.gada janvārī-februārī dažu nedēļu laikā tiek izdoti vairāki rīkojumi par degvielas taupīšanu, kas ugunsdzēsēju daļām tiek paziņoti ar apkārtrakstiem. 26.janvāra apkārtrakstā visām motorizētām ugunsdzēsēju vienībām uzdots nekavējoties iesūtīt ziņas par degvielas patēriņu.

Jau pēc divām dienām- 28.janvārī,” pamatojoties uz reihsfirera SS un iekšlietu reihministra 1943.g 15.septembra rīkojumu”, tiek izdots apkārtraksts par degvielas taupīšanu, kurā stingri noteikts, ka ”nekavējoties jāpārbauda spēkratu motoru darbība brīvgājienā un tie jānoregulē vistaupīgākajam degvielu patēriņam; aizliegts bez vajadzības darbināt uz vietas stāvošas mašīnas motoru; motora iesildīšana pirms brauciena jāierobežo līdz minimumam; apturot mašīnu, motors tūliņ jāizslēdz.”

8.februārī iznāk nākamais rīkojums - par ugunsdzēsēju automašīnu darba gatavības nodrošināšanu, kas zināšanai adresēts arī iekšlietu ģenerāldirektora palīgam, administratīvajam departamentam, apriņķu policijas priekšniekiem, pilsētu prefektiem. Tajā atgādināts: ”Kā jau agrāk norādīts, ugunsdzēsēju mašīnas izlietojamas vienīgi tiešām ugunsdzēsības dienesta vajadzībām vai tādos izņēmuma gadījumos, ja kāds ievainotais vai citādi cietušais steidzīgi jānogādā slimnīcā un nav cita transporta līdzekļa.” Tālāk konstatēts, ka “dažu ugunsdzēsēju vienību vadošie darbinieki ugunsdzēsēju mašīnas izlietojuši personīga rakstura izbraukumiem, nelietderīgi patērējot degvielu”. Un seko sodi. ”Disciplinārā kārtā sodīti Pētertāles brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrības komandas virsnieks Fricis Ozols ar 7 dienām aresta un biedrības priekšnieks Žanis Kristapsons ar 5 dienām aresta, atceļot abus no amatiem.” Tālāk noteikts: *“Piekritīgām amatpersonām noteikti ievērot pastāvošo kārtību ugunsdzēsēju automašīnu izlietošanā; apriņķu ugunsdzēsēju priekšniekiem raudzīties, lai pastāvošo rīkojumu izpildītu; par šo noteikumu pārkāpumiem ziņot ugunsdzēsības nodaļai.”* Apkārtraksta beigās barga pavēle: “Atbildību par šā rīkojuma tiešu izpildīšanu uzlieku vienību vadītājiem un brīdinu, ka turpmāk pārkāpumu gadījumos pret vainīgām amatpersonām pielietos bargus sodus.” Parakstījuši - departamenta direktors A. Brants un ugunsdzēsības nodaļas vadītājs J. Karnītis.

1944. gada vasarā karš atkal ienāk Latvijā. Jau 6.-7. aprīlī padomju aviācija bombardē Rēzekni, un pilsētā sākas plaši ugunsgrēki. 17.jūlijā pēc sīvām kaujām pie Zilupes Sarkanā armija pāriet Latvijas robežu.

Karadarbība ir nesaraucami saistīta ar ugunsgrēkiem. No 28. līdz 30.jūlijam - 3 dienas deg Jelgava, tiek nopostīta lielākā daļa pilsētas apbūves. Lielais ugunsgrēks sākas 27.jūlijā, kad sarkanarmija uzbrūk dzelzceļa stacijai, uzspridzina degvielas noliktavu un munīcijas vagonu. Uguns ātri pārņem pilsētas lielāko daļu. Aculieciniece jelgavniece Benita Veisberga atceras: *“Sākumā pāri jumtiem bija redzami tikai dūmi. Tad liesmas. Cik nopietni, neapturami, nenovēršami uguns izpletās un pārņēma pilsētu! Arvien tuvāk, arvien tuvāk! Un tad vairs nekur nevarēja iet, apkārt bija uguns. Bija jāgaida, kamēr nodeg viss, un tad. Tad ies ārā, mēģinās bēgt.”* Vairums jelgavnieku pameta pilsētu. Daudzi šeit vairs nekad neatgriezās. Lielajā ugunsgrēkā nodega 95% pilsētas apbūves.

Jelgavas cukurfabrikas drupas

No 11.līdz 13.septembrim artilērijas apšaudēs un aviācijas uzlidojumos deg Bauska. Pēc padomju aviācijas uzlidojumiem septembrī deg Valmiera. Tiek sagrauts pilsētas senais administratīvais centrs, dzelzceļa stacija, nopostīts tilts pār Gauju. Bojāts arī ūdensapgādes tīkls, kas savukārt apgrūtināja ugunsdzēsēju darbu.

1944.gada vasarā tiek izdots Iekšlietu ģenerāldirekcijas kārtības policijas Galvenās direkcijas rīkojums, kas nosaka, ka BUB biedri nedrīkst atstāt savas mājas naktī, lai vajadzības brīdī būtu sasaucami.

Protams, ugunsdzēsēju spēki ir par maziem, lai nodzēstu degošas pilsētas, taču atsevišķus objektus ugunsdzēsēji ir spējuši nosargāt. Kara beigās Staiceles ugunsdzēsēji uzzināja, ka paredzēts nodedzināt papīrfabriku. Ugunsdzēsēji Salacas upes krastā izvietoja motorsūkņus un vairākas diennaktis slepus dežurēja, arī fabrikas teritorijā, lai nodzēstu uguni. Tā viņi fabriku nosargāja.

1944.gada rudenī, bēgot no otrreizējas padomju okupācijas, sākas Latvijas iedzīvotāju masveida izceļošana no Latvijas. Bēgļi no Latgales un Vidzemes dodas cauri Rīgai uz Kurzemi. Tālāk ceļš ved ar kuģiem uz Vāciju, kā arī - nedaudz vēlāk- riskantajā ceļā no Kurzemes krasta laivās pāri Baltijas jūrai uz Zviedriju. Vairāk nekā 150 000 cilvēku, glābjoties no otrreizējas padomju okupācijas, pamet Latviju. Viņu vidū arī LUS valdes loceklis arhitekts Jānis Orleāns. 1944.gadā viņš izceļo uz Vāciju, un tālāk trimdas ceļš aizved uz ASV. LUS revīzijas komisijas priekšsēdētājs Jēkabs Otlans 1944.gadā aizbrauc uz

Vāciju, bet 1949.gadā - uz tālo Čīli.

Ko gan bēgļi var paņemt līdzī ceļā?- neko daudz- pārtiku, drēbes, kādas mīļas lietas. Taču ir cilvēki, kam svarīgāks par ikdienas lietām ir karogs. Madonas BUB priekšsēdētājs Jānis Zariņš, 1944.gadā dodoties bēgļu gaitās uz Kurzemi, paņēma līdzī 1913. gadā dibinātās Madonas BUB 1928.gadā šūto biedrības karogu. Dodoties prom no Latvijas, karogu viņi paslēpj kādās mājās Sabilē. Jānis Zariņš mirst 1975.gadā ASV. Bet par karogu pastāsta dēlam Valfrīdam un vedeklai Skaidrītei. Sākoties Atmodai, 1991. gadā Skaidrīte Plāte-Zariņa dodas uz Latviju, un viņai izdodas atrast karogu, kas ilgajos gadu desmitos slēptuvē ir labi saglabājies. “Kad karogu atklājām saules gaismā, palikām bez vārdiem. Dieva dzirnavas maļ lēni, bet labi (reizēm gan par daudz lēni),”- saviļņota teica S. Plāte-Zariņa. Karogs tiek nodots Madonas muzejam.

Līdzīgs arī otra karoga stāsts. Ilūkstes BUB karogu, kas iesvētīts 1930.gadā, bēgļu gaitās līdzī paņēma komandas priekšnieka vietnieks J.Skrimblis, kurš nokļūst ASV. Pēc 43 gadiem, 1993. gadā karogu uz Latviju atpakaļ atveda Ligita Krūmkalna un nodod to Latvijas Ugunsdzēsības muzejam.

Sarkanarmijas ieņemtājā Latgalē un Vidzemē vīrieši tiek mobilizēti armijā. Un viens otrs, kam izdevies izvairīties no Leģiona, tagad nokļūst pretējā pusē, vai arī- vecākais dēls iesaukts Leģionā, bet jaunākais - sarkanarmijā. Vēlāk - Kurzemes kaujās sarkanarmijā iesauktie latvieši tiks raidīti pret 19.divīzijas leģionāriem, un latvietis šaus uz latvieti, brālis uz brāli... Sarkanarmijā 18 gadu vecumā tiek iesaukts vēlākais Bauskas rajona BUB priekšsēdētājs Elmārs Celmiņš no Brunavas pagasta, viņš tiek iedalīts ložmetējnieku rotā.

Sarkanarmija straujā uzbrukumā cer ieņemt Rīgu. Par negaidītu šķērslī viņu nodomiem kļūst mazais Mores pagasts Vidzemē, tikai 70 km no Rīgas, kur no 26. līdz 30. septembrim norit sīvas kaujas, tādējādi aizturot uzbrūkošo padomju karaspēku un dodot iespēju tūkstošiem cilvēku izkļūt no Rīgas, lai dotos uz Kurzemi un tālāk, glābjoties no padomju represijām- uz Rietumiem.

Oktobra sākumā sākas sarkanarmijas uzbrukums Rīgai. Savā atmiņu stāstā Atis Freināts par šo laiku raksta: *“Bija skaidri redzams, ka vācieši Rīgu atdos krievu komunistiem bez pretimturēšanās. Vācu karaspēks bez mitēšanās brauca pāri Daugavas tiltiem. Nākošo nakti krievu aeroplāni, izriņķojušies ap Pētera baznīcu, pagriezās uz Matīsa ielas pusi un tur nometa trīs bumbas. Vienu Tērbatas un Matīsa ielas stūrī, otru Ozoliņa pasāžas sētā. Trešā bumba trāpīja Brīvības un Miera ielas stūrī, tieši Benjamiņu mājas pulksteņa tornītim, tā aizdedzinādama visu namu. Ugunsdzēsēji jau esot pieslējuši tornītim garās trepes, bet vācieši viņus saņēmuši ciet ar visām mašīnām - Nach Deutschland!”*

Ugunsdzēsības veterāns A.Eglītis par šo laiku Rīgā atceras: *“Vislielākā nelaime bija ūdens trūkums, jo pilsētas ūdensvads bija uzspridzināts. Rīgas degšanas blāzmu varēja redzēt vairākus desmitus kilometru tālu. Lai gan liela daļa pilsētas centra māju bija no mūra, tomēr iekšpuses un jumta konstrukcijas bija veidotas no koka, un tās dega ar lielu liesmu. Vīrs Rīgas bija tādi dūmi, ka skaidru debesi nevarēja saskatīt. Uzstādītie laika degļi izraisīja aizvien jaunas degšanas, un šādos apstākļos dzēst bija ļoti bīstami, jo ne vienā vien mājā*

atradās mīnas. Un ik uz soļa rēgojās drupas un pelni.”

“Tēvija” 17.10.1944.g. (jau iznākot Liepājā) rakstā “Rīga dūmu mutuļos” raksta: *”Iekšrīga boļševiku ugunī smagi cieta - bija vērojami daudzi ugunsgrēki. Cietusi arī pils. Tāpat boļševiku artilērijas ugunī smagi cietusi Marijas iela un pilsētas rajons ap Jauno Ģertrūdes baznīcu.”*

13.oktobrī sarkanarmija ieņem Rīgu. Vairs tikai Kurzeme ir brīva no padomju varas.

1944.gada nogalē un 1945.gada sākumā sešās lielkaujās dzimto zemi (cik tās vēl palicis) aizstāv 19.divīzijas latviešu leģionāri, neļaujot sarkanarmijai izrauties līdz Baltijas jūrai. Šo kauju dēļ Kurzemi sauc par Kurzemes cietoksni, un tajā ielenktie vēl cer - cits uz jauno vācu “brīnumieroci”, cits uz 1919. gada atkārtošanos un Rietumvalstu palīdzību. Diemžēl šoreiz tā nenotiek. 1945.gada 8.vmaidā Kurzemes cietoksnis padodas - neieņemts. II Pasaules karš ir beidzies. Latvijā ir beigusies vācu okupācija, taču atkal sākusies padomju okupācija, kas ilgs piecdesmit gadus.

Padomju okupācija atkal nāk ar represijām. Tiek apcietināts un Kaļiņingradā tiek atrasts nogalināts Eduards Lapovics. Nenoskaidrotos apstākļos tiek nošauts Jēkabpils BUB priekšsēdētājs H.Bēniņš, kā arī Rundāles BUB priekšsēdētājs Miķelis Mengots. Limbažu BUB grāmatvedis Voldemārs Dambītis tiek apcietināts 1945.gada 24.janvārī, 1946.gada 31.oktobrī miris soda nometnē Urālos. Taču visplašākās represijas notiek 1949.gada 25.martā, kad no Latvijas tiek izsūtīti vairāk nekā 42 000 cilvēku. Viņu vidū arī ugunsdzēsēji: Valkas BUB biedrs Kārlis Dzirkalis, Pāvilostas BUB priekšsēdētājs Žanis Kūdrīņš, Staiceles BUB virsnieks Kārlis Libsbergs, Valmieras BUB biedrs Jānis Matulis, Džūkstes-Pienavas BUB priekšsēdētājs Ansis Bauers (miris Omskas apgabalā), Siguldas BUB priekšsēdētājs Kārlis Meņģelis un citi.

Par ugunsdzēsību vācu okupācijas laikā saglabājies maz materiālu. Tas arī saprotams - baidoties no padomju represijām, cilvēki centās iznīcināt visu ar vācu okupācijas laiku saistīto. Šādi noteikti ir gājuši bojā daudzi vēsturiski dokumenti un fotogrāfijas. Taču arī šajā grūtajā un bīstamajā laikā – kad cilvēks dzīvību varēja zaudēt katru brīdi, kad sodīja par to, ka dzīvo savā zemē, ko iekarojusi sveša vara, un dari savu darbu - ugunsdzēsēji bija savās vietās un pildīja savu pienākumu, dzēšot ugunsgrēkus un glābjot cilvēkus.

Izmantotā literatūra:

“Latvijas vēsture 20.gadsimts”

U.Neiburgs “Dievs,Tava zeme deg!”

S.Smiltene “Drosmīgo vīru laiks”

S.Matule, D.Rudzīte, I.Žaimis ”Ugunsdzēsība Rīgā 800 gados”

A.Freināts “Sv. Pētera baznīca deg”

“Instrukcija ugunsdzēsēju iekārtai un darbībai grupas sastāvā”; Iekšlietu ģenerāldirekcijas Kārtības policijas departamenta izdevums,1942.g.

“Instrukcija apmācībai ugunsdzēsības dienestā”; Iekšlietu ģenerāldirekcijas Kārtības policijas departamenta izdevums,1944.g.

Ivara Sniķera atmiņu stāsts par tēvu Vili Sniķeru 2010. gada 6.janvārī Latvijas Ugunsdzēsības muzejā

“Tēvija” 1941.-1945.g.

“Ugunsdzēsējs”- 1991.-1997.g.